JAHON TA’LIM TIZIMI TARAQQIYOTIDA IJTIMOIY-MADANIY KOMPETENSIYANING O‘RNI

Bozorova O‘g‘iloy Kamilovna
O‘zbekiston, Navoiy davlat universiteti
Maktabgacha ta’lim kafedrasi o‘qituvchisi
feruzakomilovna82@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy-madaniy kompetensiya, uning mohiyati va bu kompetensiyaning jahon ta’lim tizimi taraqqiyotidagi o‘rni haqida fikrlar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy-madaniy kompetensiya, madaniyatlararo, umuminsoniy qadriyatlar, ijtimoiy bilim, kommunikativ ko‘nikma, madaniy ong.

Аннотация: В данной статье рассматриваются социокультурная компетенция, ее сущность и роль этой компетенции в развитии мировой системы образования.

Ключевые слова: Социокультурная компетентность, межкультурность, общечеловеческие ценности, социальные знания, коммуникативные навыки, культурная осведомленность.

Abstract: This article examines socio-cultural competence, its essence and the role of this competence in the development of the global education system.

Keywords: Socio-cultural competence, cross-culturality, universal values, social knowledge, communication skills, cultural awareness.

Hozirgi kunda keng qamrovdagi zamonaviy globallashuv jarayonlari ta’lim tizimiga yangiliklarni joriy etishni talab qilmoqda. XXI asrda jahon ta’lim tizimi zamonaviy texnologiyalar, xalqaro hamkorlik va madaniyatlararo muloqot orqali shiddat bilan o‘sib borayotgan taraqqiyot bosqichiga chiqdi. Bugungi kunda ta’limning asosiy vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki shaxsni ijtimoiy hayotga tayyorlash, turli madaniy muhitlarda samarali faoliyat yurita oladigan kuchli pedagogik tayyorgarlikka ega kadrlarni shakllantirishdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy-madaniy kompetensiya ta’lim tizimining ajralmas tarkibiy qismi sifatida e’tirof etilmoqda.

Madaniyatlararo muloqot —bu turli millatlar hamda madaniyat vakillari o‘rtasida axborot almashinuvi va o‘zaro anglashuvni ta’minlovchi jarayon. Ta’lim muassasalarida bu jarayon talabalar va o‘qituvchilar o‘rtasida global darajada ijtimoiy va akademik ko‘nikmalar shakllantirish uchun zarur. UNESCO ma’lumotlariga ko‘ra, madaniyatlararo kompetensiyalar bugungi kunda har bir o‘quvchining zaruriy malakasi hisoblanadi[3]. Bunday kompetensiyalar o‘zgalarning nuqtayi nazarini tushunish, madaniy farqlarga hurmat bilan qarash, va muammolarni muloqot orqali hal qilish imkonini beradi.

Ijtimoiy-madaniy kompetensiya shaxsning jamiyatda o‘z o‘rnini topishi, turli madaniyat vakillari bilan samarali va manfaatli muloqot olib borishi, ijtimoiy me’yor va qadriyatlarga amal qilishi hamda tolerantlik asosida faoliyat yurita olishini ifodalaydi. Mazkur kompetensiya jahon ta’lim tizimini rivojlanishida muhim omil sifatida qaraladi.

Asosiy qism:

Ijtimoiy-madaniy kompetensiyaning mohiyati: ijtimoiy-madaniy kompetensiya keng ma'nodagi tushuncha bo'lib, bu shaxsning ijtimoiy muhit va madaniy qadriyatlar tizimida ongli ravishda faoliyat yuritish qobiliyatidir. U quyidagi komponentlardan tashkil topadi:

- ijtimoiy bilimlar (jamiyat qonuniyatlari, ijtimoiy rollar),
- kommunikativ ko'nikmalar (muloqot madaniyati),
- madaniy ong (milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat),
- tolerantlik va empatiya. (jamiyatda sog'lom munosabatlarni, o'zaro hurmat va tinchlikni ta'minlovchi ikkita chambarchas bog'liq, ammo bir-birini to'ldiruvchi muhim psixologik va ijtimoiy tushunchadir)

Mazkur kompetensiya shaxsning nafaqat bilim darajasini, balki uning ijtimoiy moslashuvchanligini ham belgilaydi.

Jahon ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv ustuvor hisoblanadi. Bu yondashuv:

- nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lash;
- o'quvchi-talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish;
- real hayotiy vaziyatlarga tayyorlash

kabi vazifalarni amalga oshiradi.

Xalqaro baholash dasturlari (PISA, TIMSS, PIRLS) ham aynan o'quvchilarning kompetensiyalarini baholashga yo'naltirilgan bo'lib, bu esa ijtimoiy-madaniy kompetensiyaning jahon miqiyosida muhimligini ko'rsatadi.

Ijtimoiy-madaniy kompetensiyaning ta'lim taraqqiyotidagi o'rni beqiyosdir. Bu kompetensiya quyidagi yo'nalishlarda ta'lim tizimi rivojiga ta'sir ko'rsatadi:

birinchidan, u shaxsning ijtimoiylashuv jarayonini tezlashtiradi. Ta'lim oluvchi jamiyat talablariga moslashadi va faol fuqarolik pozitsiyasini egallaydi.

ikkinchidan, millatlararo madaniy muloqotni rivojlantiradi. Bu esa hozirgi kundagi globallashuv sharoitida muhim ahamiyat kasb etadi.

uchinchidan, ta'limning tarbiyaviy funksiyasini kuchaytiradi. Ta'lim oluvchilar orasida o'zaro hurmat, do'stona munosabat, bag'rikenglik va hamkorlik muhitini shakllantiradi.

to'rtinchidan, mehnat bozoriga moslashuvchan kadrlarni tayyorlashga xizmat qiladi. Bugungi kunda ish beruvchilar nafaqat bilimli, balki kommunikativ va ijtimoiy faol shaxslarni talab qilmoqda. Shu sababli talabalarning ijtimoiy faolligi oshirilmoqda.

Ta'lim jarayonida mazkur kompetensiyani rivojlantirish uchun bir qator pedagogik shartlar mavjud. Ular quyidagilar:

- interfaol metodlardan foydalanish (munozara, loyiha, rolli o'yinlari, keys-stady);
- ijtimoiy faoliyatga jalb etish (jamoaviy ishlar, loyihalar),
- san'at va tasviriy faoliyat orqali estetik komretensiyani rivojlantirish. Millatlararo qadriyatlarni o'rganish, ulardagi bir-biridan farq qiluvchi go'zalliklarni his qilish.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy-madaniy kompetensiya jahon ta’lim tizimi taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. U shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta’minlab, uning jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga xizmat qiladi. Zamonaviy ta’lim tizimi ushbu kompetensiyani shakllantirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi zarur. Shu sababli, ta’lim jarayoniga kompetensiyaviy yondashuvni keng joriy etish, pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish va ijtimoiy-madaniy tarbiyani kuchaytirishga bugungi kunning dolzarb vazifalari sifatida qaramoq kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Vygotsky Lev Semyonovich *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

2. John Dewey *Democracy and Education.* New York: Macmillan, 1916.

3. UNESCO *Intercultural Competences: Conceptual and Operational Framework.* Paris, 2013.

4. Abdulla Avloniy *Turkiy guliston yoxud axloq.* Toshkent, 1913.

5. Pedagogika bo‘yicha zamonaviy ilmiy maqolalar to‘plami. Toshkent, 2020-2024.